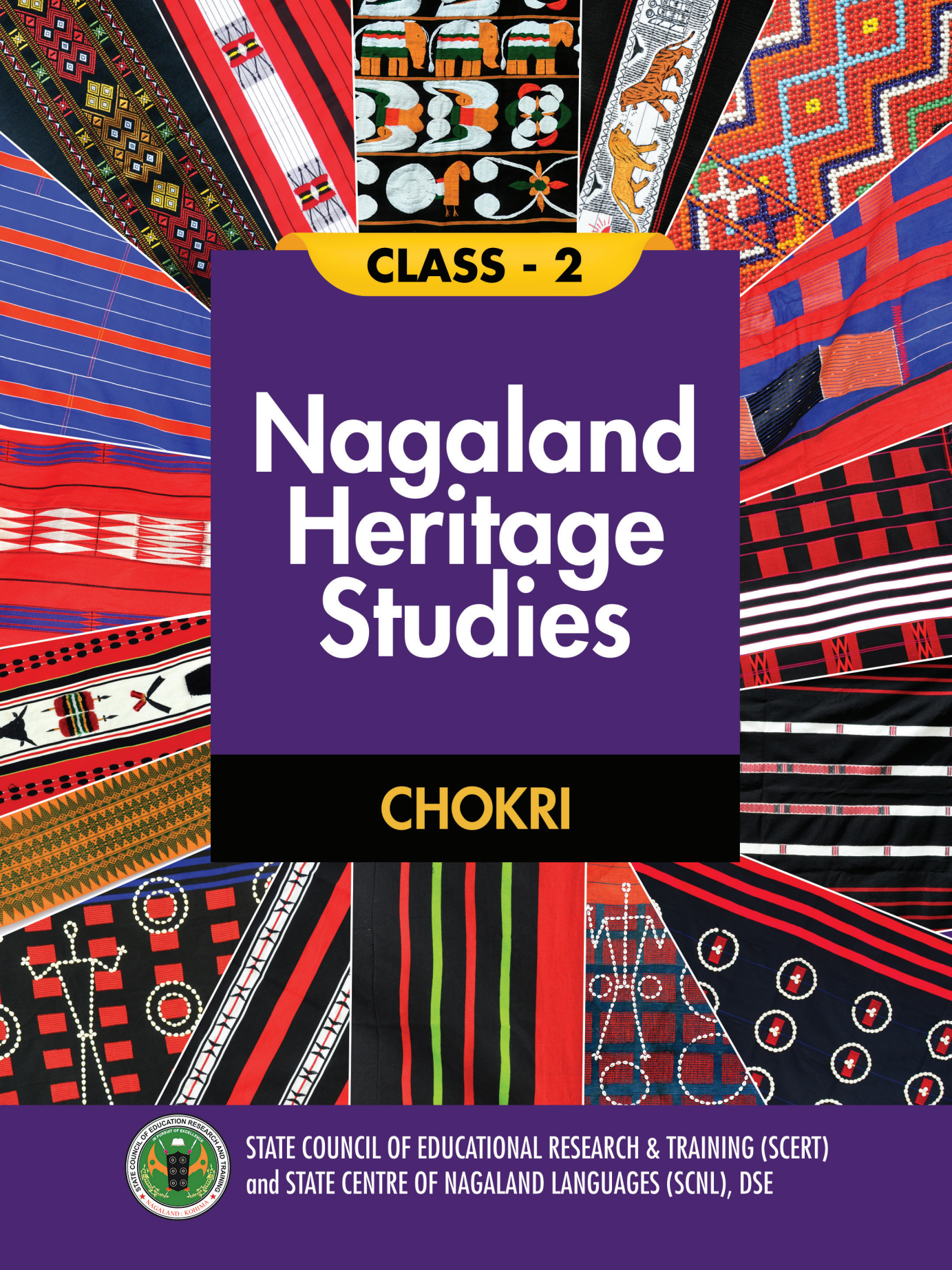

CLASS - 2

Nagaland Heritage Studies

CHOKRI

STATE COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH & TRAINING (SCERT)
and STATE CENTRE OF NAGALAND LANGUAGES (SCNL), DSE

Nagaland Heritage Studies

CLASS - 2

STATE COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH & TRAINING (SCERT)
and **STATE CENTRE OF NAGALAND LANGUAGES (SCNL), DSE**

NAGALAND HERITAGE STUDIES | CLASS 2 - CHOKRI

Copyright © SCERT & SCNL, DSE 2018

Third Edition 2023

Illustrator: Arien

FOREWORD

The Nagaland Heritage Studies (NHS) is a series of 18 officially recognized Nagaland languages from classes 1 up to 8. These books aim to teach the Nagaland Languages using local culture and heritage as its content base and also promote cultural richness of every tribe and community. The introduction of the Nagaland Heritage Studies in the State's schools from 2018 was in consonance with the guidelines of the National Curriculum Framework (NCF) 2005. The Nagaland Heritage Studies textbooks revised edition covers the learning needs of the students which have added meaningful illustrations. The NHS textbooks are evolving to better language learning of Mother Tongue which is the core basis of one's identity, history and culture.

The State Council of Educational Research and Training & SCNL would like to express gratitude to Professor D. Koulie for his contributions.

We would also like to acknowledge the Department of Arts and Culture, DIPR, all Literature Boards, Tribal Hohos, and the individuals concerned for their contributions towards the development of Nagaland Heritage Studies Textbooks.

The Council & SCNL also wishes to extend its gratitude to Smt. Kevileno Angami, Commissioner & Secretary, Government of Nagaland, SCERT and School Education for sharing valuable suggestions towards improving/updating of Nagaland Heritage Studies textbooks.

Lastly, appreciation goes to SCERT and SCNL team members who have worked hard in completing the NHS textbooks revision on time.

Dated: Kohima the 7th of November 2022.

THAVASEELAN K
Principal Director (IAS)
School Education, Nagaland, Kohima

N.CHUMCHANBENI KIKON
Director,
SCERT, Nagaland, Kohima

VAPHRAJÜ

Nagami utho u jü kükrekrekübako hi mükrü pö bayi mozoküsu na küphrida thipö tayhece lü phriyi küve thiyiküta na u nüba. Lüsü mhase cho co müreyo küzhomiko mütsümüce de rhüpö kümüta pö kütasa küphrinumiko po u tho u jü phri mozoküsu na mharhü müta. Veli Nagaland lü-e thüzho süko müdзи tüyi mo tina rünükümo pö thi vorite. Süziküba dolü SCERT ko utho u jü lü küphrida doso 5 kütsona khipö pariyiküta zöde Nagami swöye mütü mhase cho co kümha de u se zhiyitaküto mülüba.

Nagami utho u külhüzhörüle jö phriküti hi khreküsanumi po u jü phrise, thoseyi, ukümüle seyi mu u jü hi unüyiküte thisüte. Sümhuri ukrüne zhorüle küveko khiyi mu müdziyi küve pö thisüte.

Küphrida doso 5 lü hi ngoyiküti Nagami hi dipöbi de vo u cejü lü lhüyi, dipö cho co vori, dibide kümüthi kümükroyo, litho lithi thiyo, dipö teti tekrayo, dipö tüce tsakhayo, dipö tüce khro thünye nyeyo mu dibi de nyeyo mu ube mhatho türhi türha küthido hi kümhatiko pö kümületho thide phri tozü.

Süna küphrida pö pariküyi zöde khreküsanumi po u krüne jö seküyi lübi mo de utho u jü seyi mozoküsu lüyi mu seyiküto müriyo.

Vala lü, Chokri Chakhesang Literature Committee za lü posü künyiyo kütasa Nagaland Government mu bahoshi SCERT-e u küvethoyo khasü de Nagami külhü jö küphrida khipö pariküyi na unürizote mu müzari zoho thiküti posüyo.

(JOLAYI NIENU)

Chairman

Chokri Chakesang Literature Committee

ULÜKÜBAKO

Lha

1. Khorophri (21-50)

1

2. A cekro

7

3. Mütüko la (Lizo)

10

4. Aci

12

5. Küsörho zhoko

18

6. Rüzhü-rümeke

24

7. Thüzho küve

27

8. A Tayhece

33

9. Thüzo mha kümüho-o

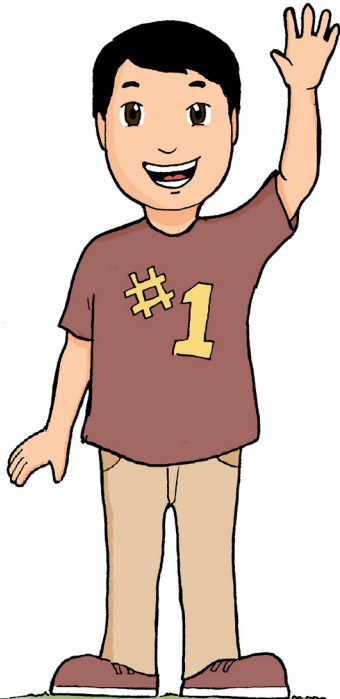
38

THÜPHRI 1

KHOROPHRI (21-50)

Seyiküto coleko:

1. Khorokho zako seyi 21-50.
2. Khorokho kūsasoküti zako seyi.
3. Khorokho zako utüthi de poyi.
4. Khorokho zako putü de seyi.

No mükhroco khasüküma
khorokhoko phriyi ve lizo
tsüdzü ce 1-20 seyikütao khapö
utü thisüte.

Küriküna, thüci, thüna, pö, tüttha,
pöngu, kürisö, sö, sorö, kürida,
küna, kürithüna, küripökri,
kürithüci, küripöngu, müci, da,
kürisorö, küri, küritüttha.

Uko khorokho 21-50 zako phriseyi mu soseyi qhe.

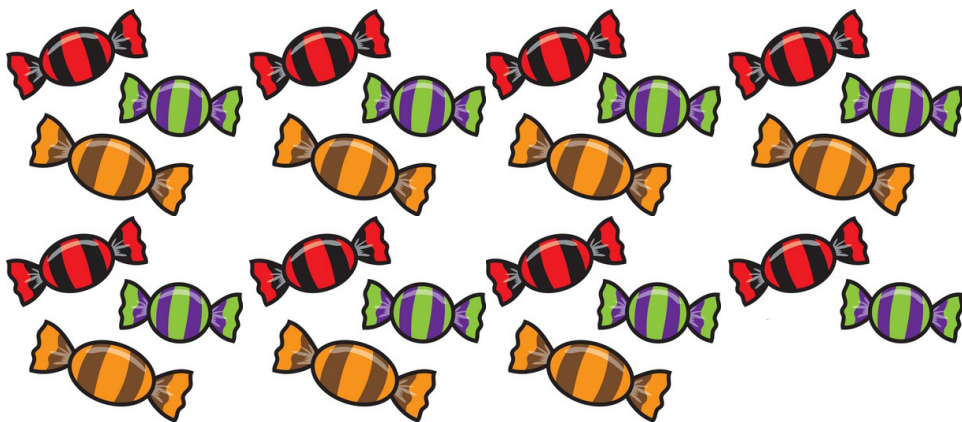
21 – Mücio pö	31 – Sömüri pö	41 - Hedan pö
22 – Mücio küna	32 – Sömüri küna	42 – Hedan küna
23 – Mücio sö	33 – Sömüri sö	43 – Hedan sö
24 – Mücio da	34 – Sömüri da	44 – Hedan da
25 – Mücio pöngu	35 – Sömüri pöngu	45 – Hedan pöngu
26 – Mücio sorö	36 – Sömüri sorö	46 – Hedan sorö
27 – Mücio thüna	37 – Sömüri thüna	47 – Hedan thüna
28 – Mücio tûtha	38 – Sömüri tûtha	48 – Hedan tûtha
29 – Mücio thüci	39 – Sömüri thüci	49 – Hedan thüci
30 – Sömüri	40 – Heda	50 – Hepöngu

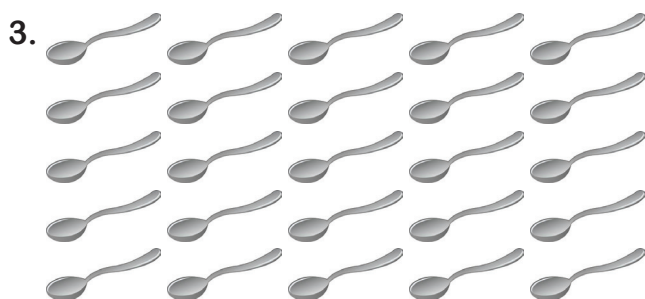
Dodiküti:

A. Khorophriko 21-40 kütso khongu lü jisüte.

B. Mükhro lü mharhe kübako pesüte. Mharheko phrisü de pö khorokho zako lü jisüte:

1.

5.

.....

6.

.....

C. Khorokhoko 41-50 kütso khongu lü jisüte.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

D. Khorokho kūsaso tü de pö tho lasüte.

Mücio pöngu
Mücio sö
Mücio pö
Mücio da
Mücio küna

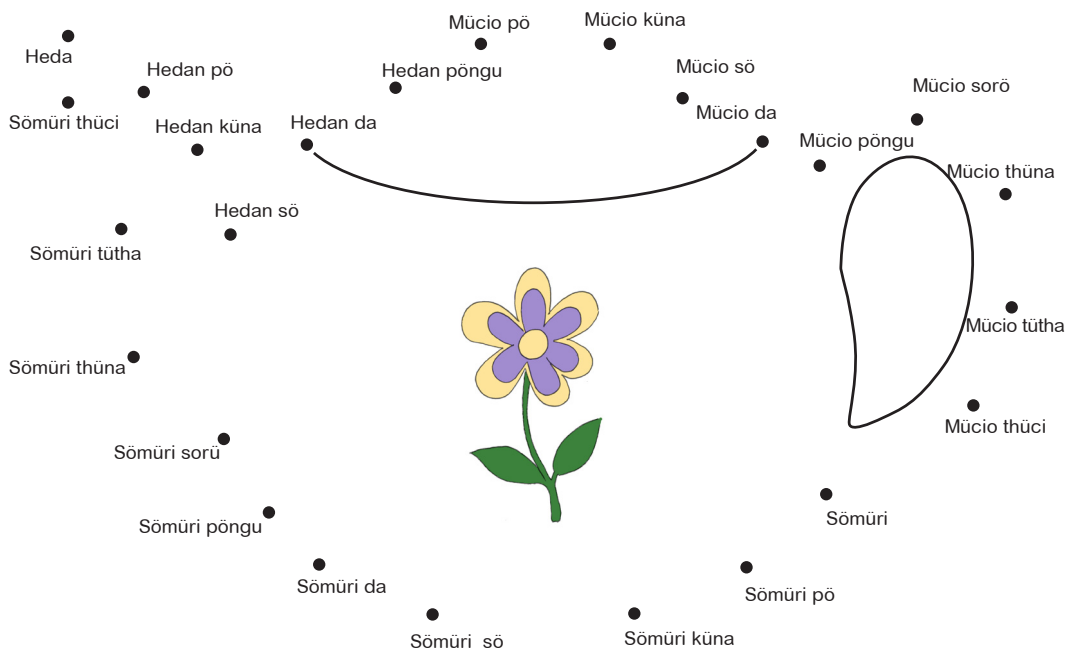
Sömüri tüttha
Heda
Sömüri sorö
Sömüri thüci
Sömüri thüna

Hepöngu
Hedan sorö
Hedan thüci
Hedan thüna
Hedan tüttha

E. Khorokhoko putüo kha kükhüsüte.

21	Sömüri sö
35	Hedan sorö
46	Mücio pö
33	Sömüri pöngu

**F. Khorokho zö de küthokütiko küma pô mharhe thisüte.
Khorokho kūsaso de mücio pô lü swödüyi de
küthokümütako rhe kümasüte.**

THÜPHRI 2

A cekro

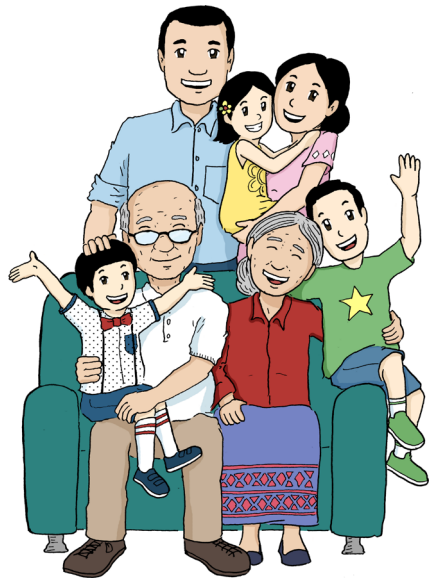
Seyiküto coleko:

1. Thüphrio phri müdüküti zö de phri nvesüyi.
2. N cekro mu n celümiko zaci kükreküti küsö zhoko seyi.
3. Thüphrio utü thi de phriyiküto seyi.
4. Thüphri lü kütsokübako kümülu lü külasüyi.
5. Thüphrio jö küposüyi.
6. Thüphrio mi küna küpokükaküti lü thi mu müresüyi.

Aza Ngane. I a cekro zö lhüyo.
A cekro lü a krüne, a pröo mu a
zürapü bayo. Apotsa mu a zutsa
hiko ri hako zö lhüyo.

A cekro maphi kükre basa. Puko-e
hako zö lhüyo mo.
I ami pö, azu pechipü pö mu azu
natsipü pö bayo.
Puko-e azu pröo mu sazönekote.

I ri apo pethio pö, Anyi pö mu ana
pö bayo. Puko apo sarako mu
lipünekote.
Thüma hiko mütü a celümi. Hako
hunehu khrü mu kükhoyoyiyo.

Dodiküti:

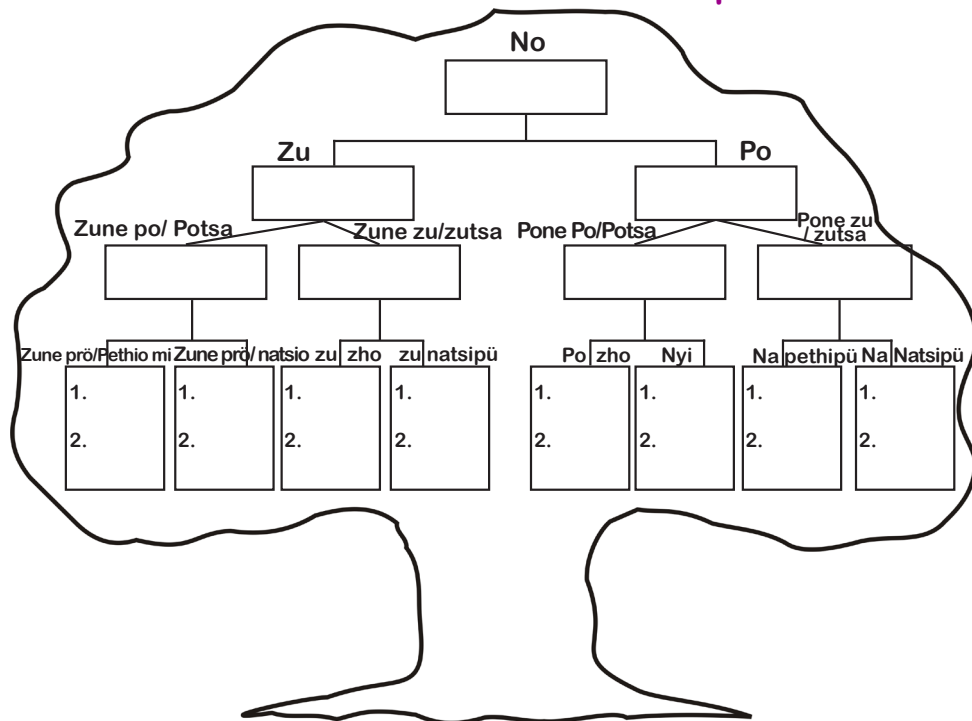
A, Thüthi müchükütiko lü thüza putüo pö lusüte.

1. I a po lipüciküti _____ .
2. I a po zürao ciküti _____ .
3. I a po sazöo ciküti _____ .
4. I apo moyi azune zu ciküti _____ .
5. I apo moyi azune po ciküti _____ .
6. I azu sazöpü ciküti _____ .
7. I azu zürapü ciküti _____ .
8. I a zu pröo ciküti _____ .

B. Kütsokütiko külasüte.

1. No celü sopö zön lhü bayoa?
2. No n po shoroco n nyi mu n na mi ditsu bayoa?
3. No n zu shoroco n mi mu n zu mi ditsu bayoa?
4. N cekro shi sopö nokoe n celümiko ta?

C. Cekro söbo-o n cekro mu celümiko zapö thosüte.

D. N zömi zöbayi de pu/pü cekro jöko phusüte.

Kümüthami-e küphrinuko pon mikünana de bayi kütasa uko thiküto khaküsüko kühopöyi khapö prüsüyi ve. Pu/pü po jüo lütüyi de poyi mozosu.

1. Thüma ditsu pu/pü zö lhü bayoa?
2. Pu/pü nyi mu na ditsu bayoa?
3. Pu/pü u mi/u nyi moyi u na/ u zune dipöö u künüthoa mu dina?
4. U celümi mütüko vo küsö küngüküyi ce puko dipö thiyoa?

E. Nzömi pö zö ba de nzöyo de nna mori nmi nkünüthoyo posüte. Hibi tsüko küpoyi ve:

1. Puno dipö ce bayo shi?
2. No küdipöna pu khrüyo shi?
3. Puye dipö bi de nzö kümüroyo shi?
4. No mu pu mha dipö küzö thibayo shi?

THÜPHRI 3

Mütü la (Lizo)

Seyiküto coleko:

1. Lizo-o phriyi mu qhüphrako utü thi de poyi.
2. Lizo-o jücoko mu jüchoko küpo de u jö seyi.
3. Jüco küsako seyi.

Nyepü kümüreko, nyepü
müreda
Mütüko la züve.

Söbo küzüko, söbo küshoko
Mütüko la sökhri.

Ci küzhoko, ci kütsüko
Mütüko la küyo.

Dzükhü dzü, kürü dzü
Mütüko la münyiyiyo.

Natho tükhra, nakri tükhra
Mütüko la hüyiyo.

Natsimi küpö, natsimi küce
Mütüko la rüzhüyo.

Dodiküti:

A. Lizo-o makro, mi küna mu mipöpö po phrisüte.

B. Jüco hiko uco seyi.

1. Küpö - Thüma uchi ne de luküti.
2. Küce - Thüma uchi pü mode tsüküti mu lu moküti.
3. Hü - Tükhra pon mha hüsüyöküti.
4. Uküyo - Ci khrikhro ba mu lhüyöküti.
5. Sökhri - Thüthi hu lü müko de baküti, ci mori söbo khro müko de rülüyiküti.
6. Küzho - Mhakühöpöi nyeküti mori künye.
7. Kütsü - Mhakühöpöi nyiküti mori künyi.
8. Dzükhu - Thüthi pö lü dzü thü sö bayöküti.

C. Hiko külasüte.

1. Mha küpö küna za.

2. Mha kütsü küna za.

3. Mha kümüre küna za.

4. Mha küce küna za.

5. Dzü küsö küna za.

6. Tükhra mha hüküsüce mülüyöküti küna za.

**D. Nzöyo zö ba de pu ce nkhretho küvethoyo khi pö posü.
Pu ce no küdi puyo nnü shili mu no küdipö na nnyi rüzü
nusayo shi posüte.**

THÜPHRI 4

Aci

Seyiküto coleko:

1. Thüphrio phri müdüküti zö pe phri nvesüyi.
2. Ci u rhi kükrekreti jö seyi.
3. Ci küthi zho seyi.
4. Ci u rhi kükrekreti thiküto na mhanyo sökütoko seyi.
5. Jüco küsako seyi.
6. Thüphrio jö kütökütiko küla mu posüyi.

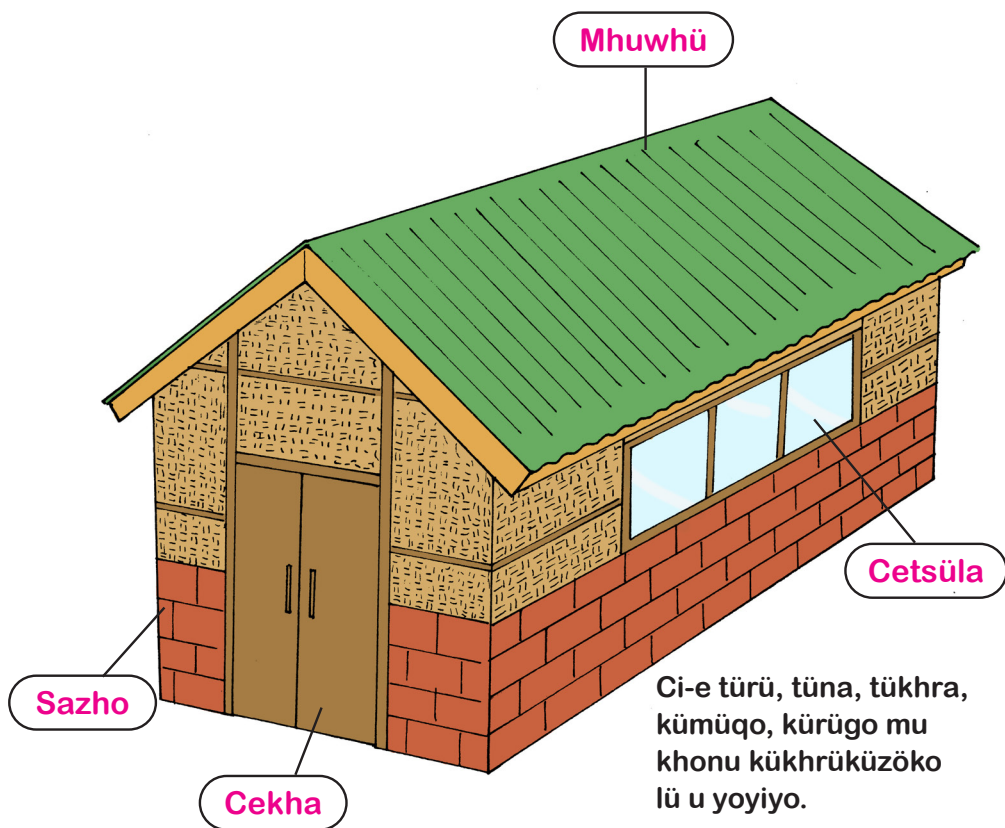
I Asane. Hio a ci. I Khüsomi
rüna lü lhüyo.

I Vehü. Hio a ci. I Phek
bado lü lhüyo.

U ciko mhuwhü, cekha,
cetsüla mu sazho ba. Süko
u yo pü bayo.

U bado lü ciko kütsü, nyoretsü, thügi, tsümü mu mülako pö thiküti ngoyo. Hiko pö kütsüce moyi ci küve ziyo.

Phö rüna lü lizo, küra, küro, söga, sö mu thügila pö ciko thiyo. Hiko pö cetho ziyo. U ciko thi kümüsa mu sasi ba mozosu.

Nyoretsü -bricks, tsümü-cement, mhuwhü-roof, cetsüla-window.

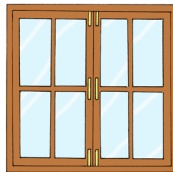
Dodiküti:

A. Lüsikhoko batso mo kútao lü lusüte.

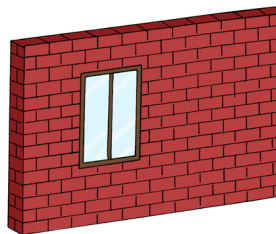
1. C ____ ____ ha

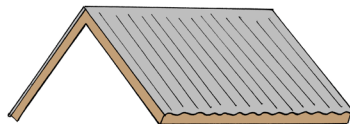
2. Ce ____ ____ ü ____

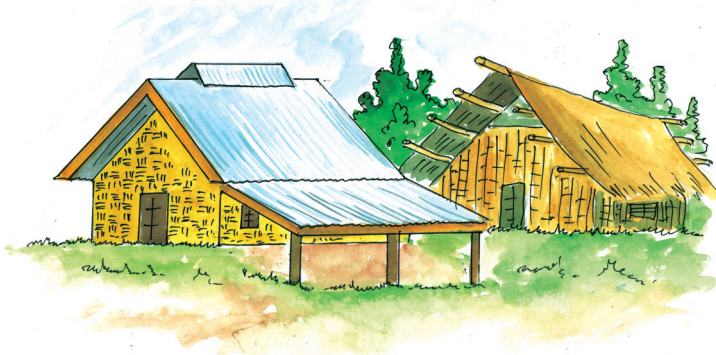
3. S ____ ____ ho

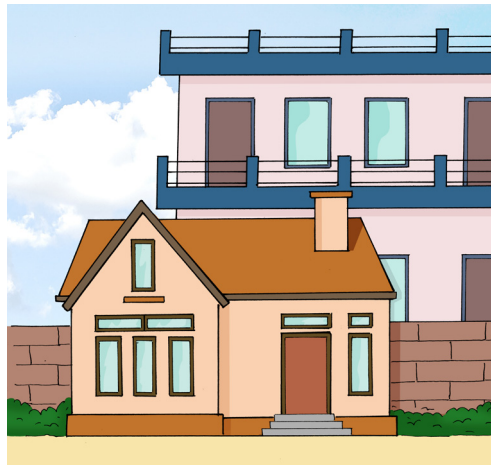
4. Mh ____ ____ hü

B. U khro ci rhe kúmao zóde bowhi müchü kúbako lü ci thiküti na sömozöküsu nyoko za pö thosüte.

Cetho

Kütsüce

C. Kütsokütiko külasüte.

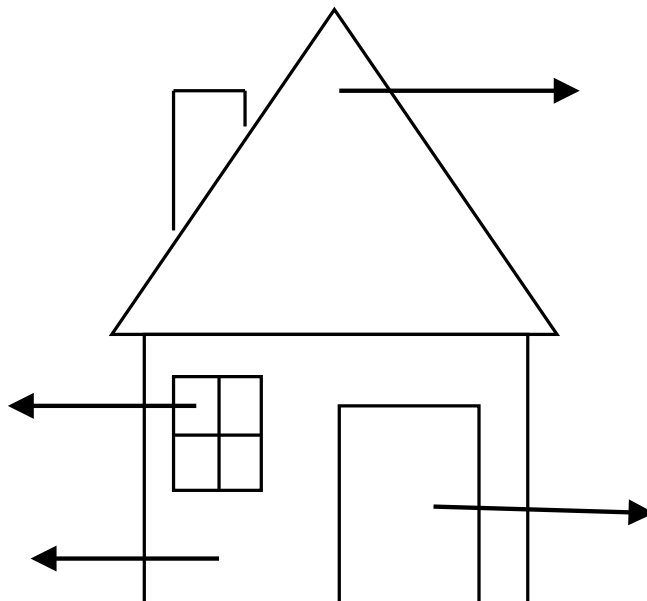
1. Dipö na u ci sömozosüta?
2. Phö rüna lü mhanyo dipöko pö ciko thiyoa?
3. Badoko lü mhanyo dipöko pö ciko thiyoa?
4. Ci-e dipöko lü u yopü bayoa?

D. N ci rhesü de rhö pö künhüsüte.

E. Putö kütiyo rhesüte.

1. Cetho ce hio kükroco
 - a) Ce küzho
 - b) Ce kücü
2. Kütsüceko lizo thüthi hiko lü bamükroyo
 - a) Bado
 - b) rünako
3. Kütsüceko mha hiko pü thi mükroyo
 - a) rünyo
 - b) Nyoretsü
4. Thürigo ceko hi mha küdipö pü thiyo
 - a) Cetho ce
 - b) Nyoretsü ce

F. Mhare pe de ceyo pu zako thosüte.

THÜPHRI 5

KÜSÖRHO ZHOKO

Seyiküto coleko:

1. Kösörho zhoko dipö sheli posüyi.
2. U tho u thi kümüsayiküto na u söküto mha kükrekretiko küpoyi.
3. Jücho hiko utü lü sö de po mu thoyi Hio.....me ?
Iye, tsüo...../Mo, tsüo..... mo tsüo.....
4. Thüphri lü jüchoko phrisü mu jüco küsako uco ula seyi.
5. N tho n külhü lü kösörho zhoko söyi veta to.

Sörho baküto na umo thi kümüsa mososu.

I Luzo.

I hibi de a thi kümüsayo.

I zho pö nha va küna ahü zü
thiyo.

I tüsonha dzü rüloyo.

I qhüne kümüsa söyo.

I mhatikuti mhudzu mu
mhatiküta sa a be mütü vayo.

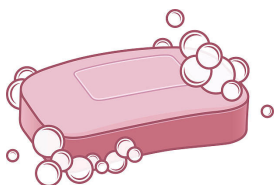

I rütha mori rükhoküta ce I besüqhü pö pö a ta whüyiyo.

Dodiküti:

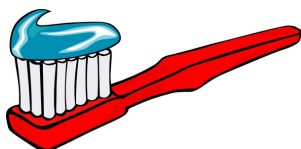
A. Mharheko pe de kütsokütiko po külasüte.

1.

Hihi dipöa?
No hihi pö dipö thiyoa?

2.

Hihi dipöa?
No hihi pö dipö thiyoa?

3.

Hihi dipöa?
No hihi pö dipö thiyoa?

4.

Hihi dipöa?
No hihi pö dipö thiyoa?

5.

Hihi dipöa?
No hihi pö dipö thiyoa?

B. Jücho utüo thasüte:

1. I küswöö süri küta sa, I thi mozoküsu küratho-o sü.....
 - (a) a lü duyito.
 - (b) a pheku zü thito.
 - (c) a hu zü thito.

2. I mhatiküta sa
 - (a) I dzürülo to.
 - (b) a be mütü vato.
 - (c) a be sü vato.

3. I dzürüloyo.
 - (a) zhophrido lü vapö.
 - (b) hucepö.
 - (c) tüsonha.

4. I sörho baküto na sö mozosuküti
 - (a) qhüne kümüsa.
 - (b) qhüne kezüve.
 - (c) qhüne külü.

5. I besüqhü söküti pö
 - (a) cojuba süyo.
 - (b) a pheku süyo.
 - (c) I rütha mu rükhoküti ce pö a ta whüyiyo.

C. Mharheo pesü de kütsokütiko küla pö 'lye tsüo' moyi
'Tsüo Mo' ziküti jücho lü thosüte. Thaka pö thima.

1.

Hio pinyida me?

Mo, tsüo pinyida mo. Tsüo pisü.

2.

Hio qhüsü me?

3.

Hio huzüsö me?

4.

Hio dzü becebö me?

5.

Hio pinyidzü bö me?

D. Kütsokütiko külasüte.

- 1) Sörho ba kütöna mha küdipö thiba mosua?
- 2) Thüjo-e va didü pö puhu küzhüyoa?
- 3) Mhati kümo mhüdzü dipö thi mosua?
- 4) Rütha kütice mha küdipö thi mosua?
- 5) Mha küdipö pü ube thi kümüsa mosua?

E. Müchükübako lü thosüte.

- 1) Pumiyo qhüne _____ sö ba.
- 2) Pumiyo uhu _____ ba.
- 3) Pumiyo ube _____ ba.
- 4) Uko upi _____ ba.
- 5) Uko qhüsü pö sü _____ Va dzü rülo küva sa.

THÜPHRI 6

RÜZHÜ-RÜMEKO

Seyiküto coleko:

1. Thüphri lü mharheo pesü de rüzhü-rümeke no rüzhüküti jö küposüyi.
2. No rüzhü-rüme hiko rüzhüküto mhanyo sö mozoküsuko küposüyi.
3. Khrüzho rüzhüko seyi.

Dodiküti:

A. Kütsoküti hiko po külasüte:

1. Mharhe lü natsiko rüzhü küba rüzhü zako posüte.
2. No rüzhüyoküti rüzhüko za sö posüte.
3. No lice thiküto na dipö sö mozosüa?
4. No küro rüthuküto na dipö sö mozosüa?
5. No lüsi kümüta thiküto na dipö sömozosüa?

B. Rüzhüko rüzhüküto manyo no sö mozoküsu zako posüte.

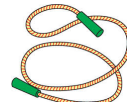
1. Kütsü rüzhü	2. Ludo
3. Küce rüzhü	4. Musical chair
5. Carom board	6. Thula qhü rüzhü
7. Table tennis	8. Coka thü rüzhü.

C. Mhasekho mu mharheko küvazükütiko pö kükhüsüte.

1. Küro rüthu

2. Phetuwahi

3. Jethu

4. liko khrivatuwahi (marble)

5. lice

6. lüsi mpru

D. Mhatho:

Kümüthao pon dipö bide lüsi mpru thiyiyo shili thimüka süte. Thaphriko mi pö pö pon lüsi mpru thisüyi. Lüsi mpru yo lü thaprimiko za mori rhesüte.

E. Rüzhü tüsozho:

Dosoko na khrüzho rüzhü tüsozho pö basüte. Zömi mori ukro thiyi de khrüzho rüzhü 3-4 natsiko pon seyi ve.

F. Rüzhü rümeko kükrekre küti co 3 phuyi de chozou mu celü rüzhüko thisüte. Rüzhü rümeko lü rüzhü nyo küdipö pü sü rüzhü dipöyo lü söyo shili thaphrimiko pon seyi.

THÛPHRI 7

THÛZHO KÛVE

Seyiküto coleko:

1. Thûphrio phri müdüküti zö de phri mvesüyi.
2. Dipöko thûzho küve mu süko mületa shi seyi.
3. Thûzho küve-e thüma khürü mu rhoküti thasüyoküti seyi.
4. Thûphrio jö kütsokütiko küla mu posüyi.
5. Mürheküti jücoko seyi mu putü lü sösüte.
6. Jüco küsako seyi mu pö jöcho thisüte.

Avelü rülimine pö pü
Sakraba ra lhüyo.
Pü mürünu pö mürü
thinyisari bata.

Pü pü Po ce poküti, 'I
mürünu pö khi nysisaba!
Pö khrikhate'.

Pü Po Avelü jüpo u nüyi
mota side lho lin pova.

Avelü pü Zu ce vo krabata.

Avelü ne zu-e poti püpo vo upo ce u
küzhochoyi

Mu u mürünu pö müloyi nosü.

Avelü-e pü po ce la vo po de choti, 'I
kükrite. Apo n müzayi mürünu pö khri
khayi ve memaa?

Avelü ne poe 'oh'
side posü.

Avelü u nürita. Pü
poti, 'Apo n müza'.

'Kükrite', 'müzayi'
mu 'n müza' hiko
thüzho küve
kümürhe jüküpo.
Natsimi jü hiko
söyoküti mi mütü
pon u nü mu u
khrüyo.

Dodiküti:

A. Kütsokütiko külasüte.

1. Avelü mürheküti jü pö pü po rüthi moküta seyi kütace püe dipö posüa?
2. Avelü pü mürünu khriküto na jüco dipöö po pö pü po ce mülosüa?
3. Avelü nepoe mürünu-o khrito lin poküsü ce püe upo ce dipö posüa?
4. Thüphri hio lü se küyi bi de thüzho küve co 5 sö vo küto thosüte.

B. Kümürhe jüpo utü lü söküti zako thosüte.

1. N potsa mhapö n prüküsüce _____.
2. No lükümo pö lün mipö he külava lize _____.
3. N zu celütho n khrühiküsüce _____.
4. No lükümo pö lün mipö phekrü küdüva lize _____.
5. No mipö pon lüsidao küye n prüsü nyisaba lize _____.
6. No n zömi söjico thüpo nyisaba lize _____.

C. Mharheo sösa de hiko pö jücho thisüte müzayi, kükrite, n müza.

Thaka:

Müzayi	1. <u>Müzayi a pon nyepü tsa lio khiyi ve me?</u>
Kükrite	2. <u>I kükrite n nyepü paküva na.</u>
N müza	3. <u>N müza no nyepü tsa kha a kütsü na.</u>

Müzayi	1. _____
Kükrite	2. _____
N müza	3. _____

Müzayi	1. _____
Kükrite	2. _____
N müza	3. _____

D. Rüzhü pö

U zömi pö phuyi side ukhroco khasümati thümao kümha de kümürhe jü utüo po de kürüthiyi.

Kümüthami na thoküsü: Thaphrinuko kürüthitiko lü veküyheyi küto na kürüthi kürao lü uko pon dodiküti kümhayi side va künao rüthi lü thütho thisü, sütü ce küphrinuko n kükhrühi küsö lü thüpu ku de u jü po nve ku pari tayive.

1. Zömi küna: Zömi pö kükreo qhüne/ bola küzüve swöküti.
2. Zömi küna: Zömi pö kükreo ce sōjico mu küva pö u thüposü non choküti.
3. Zu mu Nu: Pü nuo lüva küla pö cojuba yo sü küva na pue kükrite len poküti.
4. Kümüthao mu küphrinu: Küphrinu-o kümüthao ce pü/pu pon sethükrütapü bo lü / müzöce lü voküto na choküti.
5. Kümütha mu küphrinu: Küphrinu-o pu rükhrü thi de pu/pü po müzöce/ sethükrütapü bö lü voküto na kücho.
6. Küphrinu: Küphrinu pö pu zöo phetuwahi rüzhü lü veküyü na swöküti.

E. Ukhroco mharheyo phri sü de ulhü kümha kübako pü kükhüsüte.

Mharheko pe sü de mharhe mu ulhü nyi küvazü kübako khi kükhüsüte.

 Doso lü ta lü küzü	 'Soli ve' poküti
 'I no kükrite' poküti	 'Nmüzaho' thi poküti
 N kümüthami khrühi te lüsidajo pö süte	 Pomüto süküti
 Süjico thüpo tole chokiba	 Nyorhoko khi dü kümütse kümo

E. Thüzho küve kūsö (✓) mu thüzho kūsu kūsö (X) rhe süte.

1. N za mürünyoko thi kümüsa.
2. Sazho lü thoküti/khoji küti
3. Ntho nmüsö lü jöpo küti.
4. Mi khrühiküti.
5. Küzayi mo küti.
6. Ube kha küvo mo rütha küti.
7. Thüzhoko müdzi moküti.
8. Mha rünyi seyo küti.
9. Mi rho se kumo mori thüzho kūsu kūsö.

THÜPHRI 8

A TAYHECE

Seyiküto coleko:

1. Thüphrio phri müdüküti zö de phri nvesüyi.
2. Tayhece uco dipö shi vaphrasüte.
3. Tayhece lü thüma bakütiko mu u mhathoko jö seyi.
4. Tayhece zöü kükhü de jüco mu jüchoko seyi.
5. Thüphrio jö kütsokütiko küla mu posüyi.

I Küveo. Hio a tayhece.

Tayhece-e apon vo phrise mu thoseyiküto thüthi pö. Süsa I hilü zhorüle küve mu thüzho küve seyiyo.

Thüma kükro a tayhece lü
bayo.
Hio a kümüthapü Eli Asalü.
Pü a müthayo.

Hio Eno Sao
kümütha- küqhüo.
Pu tayhece lü
upio.
Pu hako tayhece
pon utü lü bayo.

Hio Eno Rato
ceküphromao.
Pu hako
tayhece pon
müsaküto na
kükhrühi süyo.

I tayhece lü
a zömi kükro
ba.
Hako doso lü
küdu bavayo.

Hako tayhece lü ri rüzhüthi ba, sülü l rüzhüyo.
I a tayhece khrüyo.

Dodiküti:

A. Kütsokütiko külasüte.

1. Tayhece sü dipöa?
2. No tayhece lü dipö seyyoa?
3. Kümüthami dipö thiyoa?
4. Kümütha küqhüo dipö thiyoa?
5. Ceküphromi dipö thiyoa?

B. Müchükütiko lü lusüte.

1. I _____ lü rüzhüyo.
2. I mhaseyi küto na _____ lü a zömi zö bayo.
3. Tayhece lü a _____ kükro bayo.
4. A tayhece za lize _____.

C. N tayhece rhesümu rhöpö künhüsüte.

D. Mühü kübako lusüte.

1. Eli. Asalü-e a za _____.
2. Hio Eno Sao _____
3. Hio Eno Rato _____
4. Tayhece lü a _____ kükro bayo.
5. A Tayhece lü _____ ba mu sülü rüzüyo.

E. Jüchoko phrisü de kütho mu mo thosüte.

1. A Tayhece lü thüma kühro bayo. _____
2. Hako Doso lü rüzü bayo. _____
3. Eli. Asalü-e Tayhece thi kümüsa bayo. _____
4. I no a Tayhece Khrüyo. _____
5. I no tayhece lü mhase kütöna voyo. _____

THÜPHRI 9

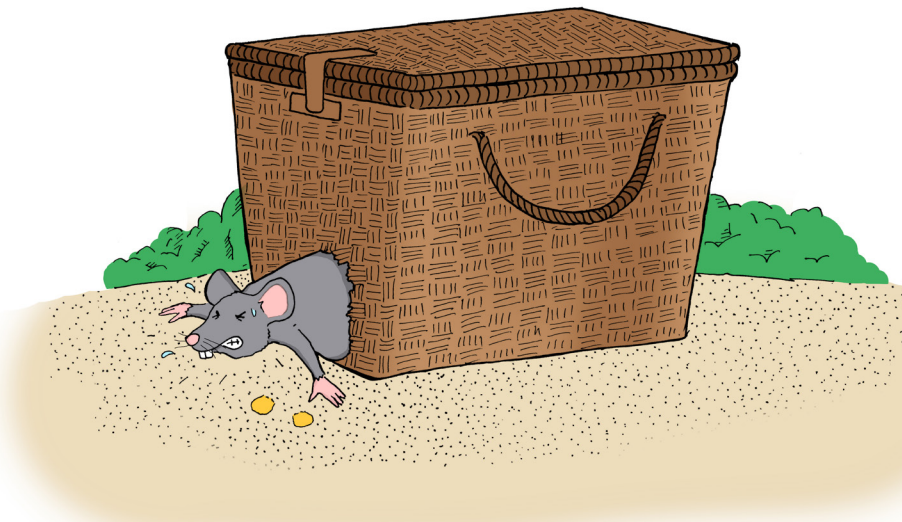
THÜZO MHA KÜMÜHO-O

Seyiküto coleko:

1. Thüjöö rünyi de uco setüyi.
2. Thüjöö phri utü thi de phri mütösüyi.
3. Thüjöö uco se de phrisüyi.
4. Thüjöö kütsokütiko jucho kümülu lü po külasüyi.
5. Thüjöö ujö kütsosüyi.
6. Jüco küsako seyi de pö kükrojü lün külasüyi.

Vapö thüzo mha kümüho-o sako mürha lü phru ba de ngosü. Pö süo ti nyisata. Süna pö mürha lü uce kütsüne pö hophayi. Pö uce küpa sülü bölüyi de sako kükro tiyita. Pö müguyiküta na unü bata.

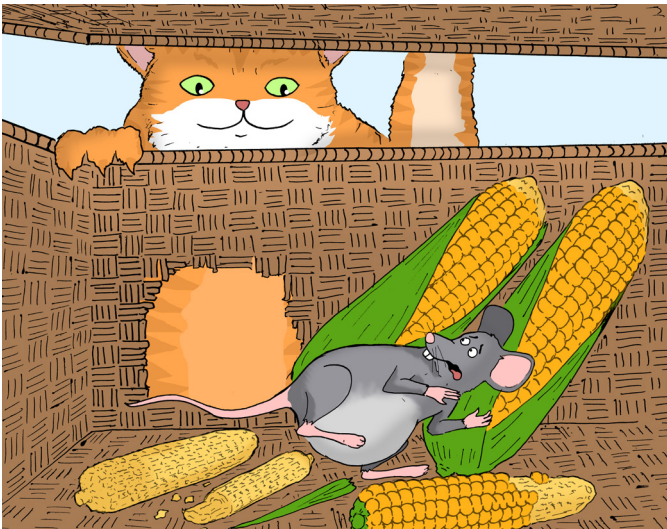
Tsü pö chozu-o pari nyisa bata. Pö uce küpa kütsüne sülü chozu-o pariküto na urha thisü. Pö süo thiyi mota. Pö vade zho mu phruküta na. Pö thi lasü veli süo thiyi mota.

Thüzo-o krabata.
Sögazo pö süce tavezü.
Thüzo kükra qhü se de süo
kütsosü. “A zöö no dipöna
krabata?”

Süna thüzo-o u jö po
de: “I mürha lü uce kütsüne
pö hophayi de lüri le. Tsü
uceküpa sülü l pariyisute”.

Sögazo-o poküti;
“Kükrenamoli no süo ti küzü
küva na zo. N vade rürhö
lürita kümothe khwü bate”.
Sögazo-o nyiba de tata.

Thüzo-o mürha
sülü zöprüta. Süsa
doli pö vade-e
rürhöta. Ele
thüzo-o la sako hu
ti nyisata. Süna pö
ti mu ti bata. Pö
vade la zho parita.
Tsüo pö lüküti “Oh!
I södo prata to”.

Vele süsa nha nalü süce tavezü. Pö mürha lü thüzo röo sebata.
Süna pö süo kügü lhesü. Pö thüzo-o ngosü de lü tü mhayita. Süo lü
thüzo-o pö pu vala thita.

Dodiküti:

A. Jüco ni pö kümüdüsüte:

Chokri

English

1. Kütsüne	1. Greedy
2. Vade	2. Basket
3. Kümüho	3. Small
4. Mürha	4. Hole
5. Kra	5. Belly
6. Ceküpa	6. Cry
7. Mhayi	7. Asleep
8. Södo	8. Shrunk
9. Zöprüta	9. Tomorrow
10. Rürhö	10. Pounce.

B. Kütsoküti hiko po külasüte:

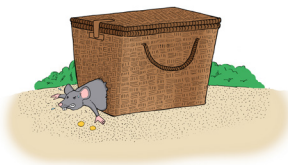
1. Thüjöö sopö jö ta?
2. Mürha lü dipö bata?
3. Dipöbi de thüzo-o mürha lü lüta?
4. Dipöna thüzo-o mürha lü pariyi suta?
5. Sögazo-o dipö pö thüzo-o ce posüa?
6. Vala lü thüzo-o dipö biyita?
7. Mhacen no thüzo ta lize mürha lü ta prayiküto na no dipö thita?

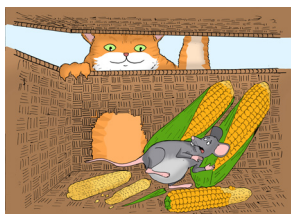
C. Jüchoko phrisü de *kütho mu mo* thosüte.

1. Mürha lü lhako phru ba.
2. Thüzo-o mürha ceküpa lü bölüyi.
3. Thüzo-o sako tiyi de mürha lü parita.
4. Thüzo-o sögazo kraküba qhü sesü.
5. Süsa doli thüzo vade-e rürhöta.
6. Thüzo-o süsa nha la sako tiyita.

D. Mharheo pesü de mharheo jö jücho pö thosüte.

E. MÜCHÜ KÜBako lusüte.

1. Thüzo-o mürha lü _____ küphru ba ngo.
2. Pu-e mürha _____ praküto thi.
3. Sögazo-e pu pono pu va _____ ki küti khwü no sü.
4. Thüzo-e _____ sü mürha lü luta.
5. Thüzo mürha lü kabayo _____ pu rü sebata.

F. Mhanuyi tsü pö Thüzo-e mhamüho mota lizo thüjō-o dibita ta?

Zömi nyi küzü bade thüjō hio lü Thüso-e mhamühoyi zo mota lizo pu vala lü unüyi ta küto küposüte.

**STATE COUNCIL OF EDUCATIONAL
RESEARCH & TRAINING (SCERT)**

**STATE CENTRE OF
NAGALAND LANGUAGES (SCNL), DSE**

Iodine deficiency disorder is the single most common cause of preventable mental retardation and brain damage.

"Consume only Iodized Salt"